

e-ISSN: 1694-8661
№2(5)/2024, 222-227

УДК:
DOI: [10.52754/16948661_2024_2\(5\)_33](https://doi.org/10.52754/16948661_2024_2(5)_33)

КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНДАГЫ УЛУТТУК КООПСУЗДУККА КОРКУНУЧ
КАТАРЫ КЫЛМЫШТУУЛУК

ПРЕСТУПНОСТЬ КАК УГРОЗА НАЦИОНАЛЬНОЙ БЕЗОПАСНОСТИ В КР
CRIME AS A THREAT TO NATIONAL SECURITY IN THE KYRGYZ REPUBLIC

Юсупалиев Искандер Камалович
Юсупалиев Искандер Камалович
Yusupaliev Iskander Kamalovich

ю.и.к., доцент, Ош мамлекеттик университети
к.ю.н., доцент, Ошский государственный университет
Candidate of Law Science. Associate Professor, Osh State University

КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНДАГЫ УЛУТТУК КООПСУЗДУККА КОРКУНУЧ КАТАРЫ КЫЛМЫШТУУЛУК

Аннотация

Маанилүүлүк. Бул макалада автор тарабынан Кыргыз Республикасынын мисалындагы кылмыштардын динамикасын мамлекеттин улуттук коопсуздугунун көрсөткүчүнө таасир этүүчү кылмыштардын түрлөрүнүн бири катары изилдөөгө арналган. Макалада Кыргыз Республикасындагы улуттук коопсуздукка коркунуч катары кылмыштуулук, күрөш чөйрөсүндөгү улуттук коопсуздуктун маалыматтык курамы каралат. Мындан сырткары, азыркы криминологиялык изилдөөлөрдүн анализинин негизинде макалада кылмыштуулукту изилдөөдө учурдагы методологиялык көйгөйлөр аныкталган. Криминологиялык түшүнүктөрдү, ыкмаларды жана криминологиялык иликтөө ыкмаларын туура колдонууга басым жасалат. Статистикалык ыкмаларды колдонуу азыркы зордук-зомбулук кылмыштарын талдоонун конкреттүү мисалдарын колдонуп изилденет.

Ачкыч сөздөр: улуттук коопсуздук, киши өлтүрүү, коопсуздук, зордук-зомбулук, келишимдик киши өлтүрүү

ПРЕСТУПНОСТЬ КАК УГРОЗА НАЦИОНАЛЬНОЙ БЕЗОПАСНОСТИ В КР

CRIME AS A THREAT TO NATIONAL SECURITY IN THE KYRGYZ REPUBLIC

Аннотация

Актуальность. Данная статья посвящена авторскому исследованию динамики преступлений на примере Кыргызской Республики как одного из видов преступлений, затрагивающих национальную безопасность государства. В статье рассматривается содержательный состав национальной безопасности в сфере борьбы с преступностью как угрозой национальной безопасности Кыргызской Республики. Кроме того, на основе анализа современных криминологических исследований в статье выявлены современные методологические проблемы изучения преступности. Акцент сделан на правильном использовании криминологических концепций, методов и методик криминалистической экспертизы. Использование статистических методов изучается на конкретных примерах анализа современных насильственных преступлений.

Abstract

Relevance. This article is devoted to the author's study of the dynamics of crimes on the example of the Kyrgyz Republic as one of the types of crimes affecting the national security of the state. The article discusses the informative composition of national security in the field of combating crime as a threat to the national security of the Kyrgyz Republic. Addition, on the basis of the analysis of modern criminological studies, modern methodological problems of the crime study are identified in the article. The emphasis is on the correct use of criminological concepts, methods and methods of criminological examination. The use of statistical methods is studied using concrete examples of the analysis of modern violent crimes.

Ключевые слова: национальная безопасность, убийство, охрана, насилие, заказное убийство

Keywords: national security, murder, security, violence, contract murder

Киришүү

Актуалдуулугу. Улуттук коопсуздукту камсыз кылуу кыргыз мамлекеттүүлүгүн коргоо, элдин улуттук өзгөчөлүгүн сактоо, Кыргызстандын андан ары туруктуу, ар тараптуу жана ырааттуу өнүгүүсү, ошондой эле региондо коопсуздукту жана туруктуулукту талаптагыдай деңгээлде колдоп туруу үчүн маанилүү процесс болуп саналат. Кыргыз Республикасынын Улуттук коопсуздук түшүнүгү-бул узак убакыт бою жашоонун бардык чөйрөлөрүндө тышкы жана ички коопсуздук коркунучтарынан инсанды, коомду жана мамлекетти коргоого багытталган көз караштардын, идеялардын жана принциптердин расмий кабыл алынган системасы.

Улуттук коопсуздук көйгөйү өлкөнүн өнүгүшү үчүн ар дайым маанилүү болгон жана болуп келген. Дүйнөдө айрым мамлекеттердин пайда болушу адам өмүрүнүн жана коомдун коопсуздугун камсыз кылуу зарылдыгы менен байланыштуу болгон.

Кыргыз Республикасынын улуттук коопсуздугу анын көп улуттуу элинин эгемендүүлүктүн ээси жана Кыргыз Республикасындагы жалгыз бийлик булагы катары коопсуздугу катары түшүнүлөт.

Коомдук коопсуздукка коркунучтар-бул жеке адамдын, коомдун, мамлекеттин саясий, экономикалык, социалдык, адам жараткан жана экологиялык чөйрөдөгү маанилүү кызыкчылыктарын ишке ашырууга реалдуу же потенциалдуу коркунуч туудурган шарттардын жана факторлордун жыйындысы.

Улуттук коопсуздукту камсыз кылуу-Кыргыз мамлекеттүүлүгүн коргоо, элдин улуттук өзгөчөлүгүн сактоо, Кыргызстандын андан аркы туруктуу, ар тараптуу жана прогрессивдүү өнүгүүсү, ошондой эле аймактагы жетиштүү коопсуздукту жана туруктуулукту сактоо үчүн маанилүү процесс.

Улуттук коопсуздук концепциясын талдоодон мурун, өлкөдөгү коопсуздук тутумунун курулушун жөнгө салуучу "коопсуздук жөнүндө" түшүнүгү, түзөт: бул жеке адамдын, коомдун жана мамлекеттин ички жана тышкы коркунучтардан корголуучу маанилүү кызыкчылыктарынын абалы. Коопсуздуктун негизги объектилерине төмөнкүлөр кирет: инсандык-анын укуктары жана эркиндиктери; коом - анын материалдык жана руханий баалуулуктары; мамлекет - анын конституциялык тартиби, эгемендүүлүгү жана аймактык бүтүндүгү.

Улуттук коопсуздук тутумунун натыйжалуулугу, сапаты жана жалпысынан, өлкөдө, региондо жана дүйнөдө болуп өткөн өзгөрүүлөрдү эске алуу менен Кыргыз Республикасынын дүйнөдөгү ролу жана орду, анын улуттук баалуулуктары, кызыкчылыктары жана максаттары, тышкы жана ички реалдуу жана потенциалдуу коркунучтарга жана коркунучтарга каршы туруунун ыкмалары жана каражаттары жөнүндө расмий таанылган көз караштарга негизделген.

Улуттук коопсуздук-инсандардын (жарандардын), коомдун жана мамлекеттин, ошондой эле улуттук баалуулуктарды жана жашоо образын табиятынан ар кандай тышкы жана ички коркунучтардан (саясий, аскердик, экономикалык, маалыматтык, экологиялык жана башкалар) коргоо.

Изилдөөнүн актуалдуулугу Борбор Азия аймагынын туруктуулугун жана коопсуздугун камсыз кылууда азыркы Кыргызстандын катышуусу менен байланыштуу. Бул милдеттерди чечүү, биринчи кезекте, региондогу ар бир өлкөнүн улуттук коопсуздук саясатынын натыйжалуулугуна көз каранды.

Шанхай кызматташтык уюмуна мүчө-мамлекеттердин мамлекет башчыларынын кеңешинин 2024-жылдын 4-июлундагы Астана декларациясында ШКУнун өзөгү катары Борбор Азиянын ролу өзгөчө белгиленип, терроризмге, сепаратизмге жана экстремизмге каршы турууда суверендүү мамлекеттердин жана алардын компетенттүү органдарынын күч-аракетинин маанилүүлүгү баса белгиленгени абдан маанилүү.

Шанхай кызматташтык уюмунун КУнун мамлекет жана Өкмөт башчыларынын Кеңешинин Астана декларациясында 2024-жылдын 4- айы Борбордук Азиянын ШКУнун өзөгү катары ролун баса белгилеп, эгемендүү мамлекеттердин жана алардын компетенттүү органдарынын терроризмге, сепаратизмге жана экстремизмге каршы күрөшүү аракеттеринин маанилүүлүгүн баса белгилейт.

Бул жагынан алганда, Кыргызстандын улуттук коопсуздук жаатындагы мамлекеттик саясатынын тарыхын изилдөө чоң кызыгууну туудурат, аны сактоо бул учурда диний экстремизмдин тышкы коркунучтары, эл аралык кылмыштуулук, негизинен баңгизат сатуу жана ондогон жылдардан бери бузулуп келе жаткан башка бир катар көрүнүштөр менен тыгыз байланышта.

Бул контексте Кыргызстандын улуттук коопсуздук жаатындагы мамлекеттик саясатынын калыптанышынын тарыхын изилдөө абдан кызыктуу, бул учурда бул маселе диний экстремизмдин тышкы коркунучтарына, эл аралык кылмыштуулукка, негизинен баңгизат сатууга жана ондогон жылдар бою аймактагы туруктуулукка доо кетирген башка бир катар көрүнүштөргө каршы туруу маселелери менен тыгыз байланышта. Улуттук коопсуздук концепциясы менен мамлекеттик коопсуздуктун принципалдуу айырмасы приоритеттик системанын түп тамырынан бери өзгөрүшү: эң негизгиси инсан, андан кийин коом, андан кийин гана мамлекет.

Ошентип, «улуттук коопсуздук» түшүнүгү татаал коомдук система катары өзүнүн бүтүндүгүн, туруктуулугун жана натыйжалуу иштөө жана өнүгүү жөндөмдүүлүгүн сактап, өз кызыкчылыктарын бардык техногендик жана техногендик таасирлерден ишенимдүү коргой алган коомдун (мамлекеттин) абалын билдирет.

Улуттук коопсуздукка коркунуч деп инсандын, коомдун жана мамлекеттин турмуштук таламдарын ишке ашырууну кыйындаткан же мүмкүн эмес кылган көрүнүштөр жана аракеттер түшүнүлөт. Улуттук коопсуздукка коркунучтар абдан ар түрдүү жана себебине жараша классификацияланышы мүмкүн. "Улуттук коопсуздук" концептуалдык комплексинин негизги түшүнүгү "улут" түшүнүгү болуп саналат. Акыркысынын формулалары "коопсуздук" түшүнүгүнүн формулаларынан кем эмес. Мисалы, аны төмөнкү баалуулуктар менен кароого болот: мамлекеттин жарандарынын жыйындысы катары, бир этникалык топтун өкүлдөрүнүн жыйындысы катары.

Классификациялоонун эң маанилүү негизи, зыяндын, табигый кубулуштардын жана адам жасаган жана адам жасаган факторлордун (адам жана ар кандай системалар) булагы. Өз кезегинде, антропогендик булактарды жайгашкан жерине жараша тышкы жана ички деп бөлүүгө болот. Саясий, экономикалык, жасалма, социалдык, террордук жана маалыматтык мүнөздөгү коркунучтар тышкы жана ички болушу мүмкүн. Мындан тышкары, тышкы же ички булагы бар коркунучтар бар. Мисалы, аскердик тышкы мүнөзгө ээ.

Кыргызстандын ички коопсуздук коркунучтары. Саясий туруксуздук, социалдык-экономикалык көйгөйлөр, кылмыштуулук жана терроризм. Дүйнөлүк державалардын геосаясий кысымы. Кыргызстандын абалы негизги дары-дармек дүкөндөрүнө баратат.

Кыргыз Республикасынын улуттук коопсуздугун камсыз кылуу-бул мамлекеттик жана мамлекеттик эмес (мамлекеттик) мекемелердин, жарандардын жеке адамдын, коомдун жана мамлекеттин коопсуздугуна коркунучтарды аныктоого жана алдын алууга, ошондой эле Кыргыз Республикасынын улуттук кызыкчылыктарын коргоого багытталган максаттуу ишмердүүлүгү.

Кыргызстан эгемендүү мамлекет болгондуктан, анын улуттук эгемендигине коркунуч туудурган бир катар факторлор бар. Мындай коркунучтардын себептери алсыз мамлекеттик административдик аппаратка байланыштуу. Республикада жакырчылык, экономикалык артта калуу, жогорку миграция ж.б. менен күрөшүү үчүн иштелип чыккан институттар жок. Эл аралык карама-каршылыктарды чечүү боюнча так стратегия жок. Мындан тышкары, Кыргыз Өкмөтү республикадагы социалдык-экономикалык көйгөйлөрдү чечүүгө эч кандай саясий эрк көрсөтпөйт. Улуттук эгемендикке системалуу эмес коркунучтар мамлекеттик иштөө системасында камтылган жана башкаруу үчүн натыйжалуу рычаг болуп калды.

Улуттук коопсуздукту камсыз кылуу системасы мыйзамдарда ар түрдүүчө чагылдырылган. Мындан тышкары, «Кыргызстанда улуттук коопсуздукту камсыз кылуу системасын калыптандыруу процесси максаттарды, улуттук кызыкчылыктарды, ага жетишүүнүн ыкмаларын жана каражаттарын аныктоо менен аны өнүктүрүүнүн так концепциясынын жоктугунан улам татаалдашат».

Улуттук коопсуздук системасы-бул учурдагы мыйзамдардын негизинде мамлекет тарабынан кабыл алынган улуттук коопсуздук стратегиясын айрым органдардын, коммерциялык эмес уюмдардын жана жарандардын координацияланган ишмердүүлүгүнө айландырууга мүмкүндүк берген механизм. Бирок, мыйзам Улуттук коопсуздук механизми менен түшүнүүнү сунуштайт: "адам, коом жана мамлекеттин кызыкчылыктарына ылайык, өлкөнүн коопсуздук милдеттерин чечкен мамлекет тарабынан уюштурулган атайын органдардын биримдиги жана ушул максатта мамлекеттик лидерликти так аныкталган формаларда жүзөгө ашыруу жана өз ишмердүүлүгүндө улуттук коопсуздуктун функцияларын иш жүзүндө аткаруу».

Эгерде мурда улуттун эң кеңири тараган аныктамасы жалпы тилдин, аймактын, экономикалык жашоонун жана жалпы маданиятта чагылдырылган психикалык негизинде пайда болгон адамдардын тарыхый туруктуу жамааты болсо, эми улуттун жарандык коомдун жана мамлекеттин биримдиги катары аныктамасы барган сайын таанылууда. Коом, улуттун ажырагыс бөлүгү катары, ар бир улуттун полиэтникалык өзгөчөлүгүн баса белгилейт.

Демек, Кыргызстандын ички коопсуздугуна коркунуч туудурган негизги факторлор каралып. Саясий туруксуздукту, социалдык-экономикалык көйгөйлөрдү, кылмыштуулукту, терроризмди жана чек ара аралык коркунучтарды талдоо өлкөнүн коомдук туруктуулугуна жана коопсуздугуна таасир эткен негизги факторлорду аныктады. Саясий туруксуздук, ал тез-тез саясий кризистер жана бийликтеги өзгөрүүлөр түрүндө көрүнөт, бул өлкөнү өнүктүрүү үчүн белгисиздикти жана тобокелдиктерди жаратат. Жогорку жумушсуздук, жакырчылык жана коррупция сыяктуу социалдык жана экономикалык көйгөйлөр коомдун социалдык жана экономикалык структураларын алсыратат жана ички жана тышкы коркунучтарга дуушар болуу мүмкүнчүлүгүн жогорулатат. Кылмыштуулук жана терроризм калктын коопсуздугуна олуттуу коркунуч туудурат. Уюшкан кылмыштуулук, баңгизат, экстремизм жана террордук актылар мамлекеттин туруктуулугуна жана элдердин тынчтыкта чогуу жашоосуна зыян келтирет.

Мыйзамсыз миграция, контрабанда, адам сатуу жана курал-жарак ташуу сыяктуу чек ара аралык коркунучтар бул көрүнүштөргө каршы күрөшүү үчүн мамлекеттик чек араны жана эл аралык кызматташтыкты чыңдоо маанилүү.

Кыргызстанда коопсуздукту жана туруктуулукту камсыз кылуу үчүн укук коргоо органдарын чыңдоо, социалдык-экономикалык реформалар, эл аралык өнөктөштөр менен кызматташуу жана калкты мүмкүн болгон коркунучтар жөнүндө маалымдуулукту жогорулатуу сыяктуу чаралар көрүлүшү керек.

Мамлекеттин, коомдун жана эл аралык коомчулуктун биргелешкен аракети менен гана Кыргызстандын жарандары үчүн туруктуу жана коопсуз келечек камсыздалышы керек.

Колдонулган адабияттар

1. Кыргыз Респубоикасынын Конституциясы 05.05.2021-жыл
2. Малышева Д. Б. Центральноазиатский узел мировой политики. Москва: Институт мировой экономики и международных отношений РАН, 2010.
3. Поляков К.И. Исламский экстремизм в Центральной Азии. Москва: Институт востоковедения РАН, 2014.
4. Князев А.А. Афганские события весны-лета 2021 г. и обновление региональной безопасности // Постсоветские исследования. 2021. Т. 4, № 6.
5. Утрекеева Д.А. Выдающиеся деятели кыргызского народа периода становления кыргызской советской государственности в историографии периода независимости // Вопросы истории Кыргызстана. 2010. № 3.С.
6. Жанакеева А.Т. К историографии национально-государственного строительства в Кыргызстане // The Newman in Foreign Policy. 2018. № 44(88).С.
7. Жаасынбек Кызы, А. Жашы жете электердин кылмыштуулугунун себептери жана шарттары / А. Жаасынбек Кызы // Ош мамлекеттик университетинин Жарчысы. Укук. – 2024. – №. 1(4). – Р. 32-38. – DOI 10.52754/16948661_2024_1(4)_5. – EDN ESCURR.
8. Кулдышева, Г. К. Проблемы повышения правосознания гражданского общества в Кыргызской Республике / Г. К. Кулдышева, К. К. Карабаева // Вестник Ошского государственного университета. – 2020. – № 1-3. – С. 217-222. – EDN XRFJAH.